

COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL „MOLDOVA” IAȘI
MUZEUL DE ISTORIE A MOLDOVEI

CERCETĂRI ISTORICE
(SERIE NOUĂ)

AD MEMORIAM SORIN IFTIMI

XLI
2022

IAȘI
2022

COMITETUL DE REDACȚIE

Senica ȚURCANU (redactor șef)
Costică ASĂVOAIE
Ioan IAȚCU
Tamalia-Elena MARIN
Adriana MIRON (secretar de redacție)
Cosmin NIȚĂ
Loredana SOLCAN

Traduceri revizuite/realizate

Simona POSTOLACHE

Copertă și DTP

Cătălin HRIBAN

Adresa redacției

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
Muzeul de Istorie a Moldovei
Piața Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1
Iași, RO-700028
Telefon: 04 0232218383
Fax: 04 0332408166
e-mail: cercetari.istorice@yahoo.com

ISSN 1453-3960

EDITURA PALATUL CULTURII

Iași

SUMAR
SOMMAIRE – CONTENTS – INHALT

ABREVIERI / Abbreviations – Abreviations – Abkürzungen	5
Sorin Iftimi, la un an de la trecerea în veșnicie. Gânduri despre un coleg drag (Ioan IAȚCU)	11
Senica ȚURCANU, New discoveries in old collections: a “Double Janus” anthropomorphic vessel discovered at Trușești / Noi descoperiri în vechi colecții: un vas antropomorf de tip „Dublu Janus” descoperit la Trușești	23
Ting AN, Mădalin-Cornel VĂLEANU, Huan REN, Yan XIANG FU, Luoya ZHU, The Yangshao Culture in China. A short review of over 100 years of archaeological research (I) / Cultura Yangshao din China. Scurt istoric a peste 100 de ani de cercetare arheologică (I)	53
Ioan IAȚCU, Tamilia-Elena MARIN, Descoperiri romane de pe valea Prutului: O reprezentare în bronz a zeiței Venus / Roman discoveries in the Prut Valley: A bronze representation of the goddess Venus	87
Celina GORA, Nicoleta CABA, Filip CIOBĂNAȘU, Valorificare prin cercetare și conservare: Cazul ansamblului de la Hilișeu-Crișan, județul Botoșani / Valorization through research and preservation. The case of the ensemble of Hilișeu- Crișan, Botoșani county	101
Voica-Maria PUȘCAȘU, Comentarii și observații privind rezultatele cercetărilor efectuate de arheologul Vlad Zirra în anul 1963 la mănăstirea Dragomirna / Comments and observations concerning the results of research carried out by archaeologist Vlad Zirra in 1963 at Dragomirna Monastery	113
Eduard RUSU, Muzica și puterea politică – o abordare conceptuală / Music and political power – A conceptual approach	133
Violeta-Anca EPURE, Stat și societate la Dunărea de Jos în percepția consulilor și voiajorilor francezi prepașoptiști. Fragmente de viață politică de la finele veacului al XVIII-lea și până la 1812 (I) / Etat et société au Bas Danube dans la vision des consuls et de voyageurs français avant 1848. Fragments de vie politique de la fin du XVIIIème siècle jusqu’a 1812 (I)	155

Minola IUTIȘ, Răscoala din 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan reprezentată în pictura românească din Muzeul de Artă din Iași / <i>The 1784 uprising lead by Horea, Cloșca and Crișan represented in the Romanian painting of the Art Museum in Iași</i>	175
Ștefan S. GOROVEI, Artur Gorovei, Neculai Beldiceanu. Artistul și omul. Un manuscris inedit / <i>Arthur Gorovei, Nicolas Beldiceanu. L'artiste et l'homme. Un manuscrit inédit</i>	187
Narcis Dorin ION, Neobosita victorie asupra trecutului. Convorbiri cu Olga Racoviță / <i>The relentless victory over the past. Conversations with Olga Racoviță</i>	225
Corneliu CIUCANU, Considerații privind România și problema Basarabiei în perioada interbelică / <i>Considerations regarding Romania and the issue of Bessarabia during the Interwar period</i>	257
Cristian SANDACHE, Școala românească în timpul guvernării legionare. Ministeriatul lui Traian Brăileanu. Secvențe / <i>The Romanian school during the Legionary governance. Traian Brăileanu's ministry. Sequences</i>	291
Remus TANASĂ, Siruni, fondul de la Arhivele Naționale și Securitatea / <i>Siruni, the National Archives fund and the Securitate</i>	299

Obituaria

ION T. NICULIȚĂ (27. 05. 1939 – 2. 01. 2022) (<i>Alexandru BERZOVAN</i>)	309
---	-----

Recenzii și note de lectură

Nicolae URSULESCU, <i>Civilizația Cucuteni și ariile culturale învecinate. O retrospectivă bibliografică</i> , Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2022, 591 p. și 11 figuri. (<i>Maria-Cristina CIOBANU</i>)	313
Adela KOVÁCS, Alexandru NECHIFOR, Constantin APARASCHIVEI, <i>Frumusețea transpusă în lut. Catalogul statuetelor antropomorfe cucuteniene din Muzeul Județean Botoșani</i> , Editura Mega, Cluj-Napoca, 2021, 380 p. (<i>Senica ȚURCANU</i>).....	317
Mugur ANDRONIC, <i>Fortificațiile Bucovinei de-a lungul timpului</i> , Suceava, 2021, 185 p. + 44 de ilustrații (<i>Costică ASĂVOAIE</i>).....	320
Narcis Dorin ION, <i>Florica. Vatra Brătienilor</i> , Muzeul Național Brătianu, Ștefănești, 2020, 420 p. (<i>Iulian PRUTEANU-ISĂCESCU</i>).....	323

DESCOPERIRI ROMANE DE PE VALEA PRUTULUI: O REPREZENTARE ÎN BRONZ A ZEIȚEI VENUS

Ioan IAȚCU¹, Tamilia-Elena MARIN¹

Cuvinte cheie: *Venus, Imperiul Roman, Dacia, barbaricum, dacii liberi, Prut*

Keywords: *Venus, Roman Empire, Dacia, barbaricum, Free Dacians, Prut*

În primăvara anului 2021, în vatra satului Perieni (comuna Probota, jud. Iași) (Fig. 1), pe când se afla în grădina bunicilor săi, un copil a făcut o descoperire senzațională cu un puternic răsunset în comunitatea științifică românească: o statueta extrem de rară pe aceste meleaguri ce o reprezintă pe Venus (Aphrodita), zeița iubirii în mitologia greco-romană.

Piesa se află în patrimoniul Muzeului de Istorie a Moldovei Iași, la numărul de inventar 23.915 (Fig. 2-4). Are următoarele dimensiuni: înălțimea = 13,6 cm; lățimea maximă = 4,1 cm.

În urma analizei de spectrofotometrie de fluorescență de raze X, s-a stabilit că statueta este realizată dintr-un aliaj de cupru (50,48%), plumb (24,81%) și staniu (23,70%), la care se adaugă și alte elemente prezente în procentaje mici: zinc (0,63%) și fier (0,39%)². Este turnată plin în zona trunchiului și gol în zona brațelor. Păstrează pe suprafața ei o frumoasă patină verde. Deși prezintă ușoare zgârâieturi, starea ei de conservare este foarte bună.

Zeița Venus este redată nud, stând în picioare. Corpul este alungit, sânii ușor vizibili, iar buricul este marcat printr-o incizie. Zona inghinală (*delta inguinalis*) este bine definită, evidențiindu-se *mons veneris* (*mons pubis*). Șoldurile și coapsele sunt puțin proeminente. Sinuozitatea liniei spatelui este dată de coloana vertebrală, la care este evidențiat, în partea inferioară, orificiul de ieșire intravertebral, așa-numita „coadă de cal” (*Cauda equina*). Fesele sunt bine conturate.

¹ Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași – Muzeul de Istorie a Moldovei, IAȘI.

² Investigațiile noninvazive au fost realizate în cadrul Centrului de Cercetare și Restaurare-Conservare a Patrimoniului Cultural din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași, conform buletinului de analize fizico-cimice nr. 41/ 17.03.2022.

Ea se sprijină pe piciorul stâng. În schimb, membrul inferior drept, flexat de la genunchi, cu gamba dusă în spate, se sprijină pe degetele de la picior. Această poziție este cunoscută în sculptură sub numele de *contraposto*. Golul din talpa piciorului stâng indică faptul că piesa era fixată într-o bază, cel mai probabil din același metal.

Brațul stâng este întins înainte, mâna fiind ruptă din vechime³. Deși brațul drept lipsește, linia curbă a umărului poate să sugereze că ar fi putut să-și acopere zona pubiană cu mâna, gest ce ar putea să o încadreze în categoria statuetelor de tip *Venus pudica*.

Capul, ușor înclinat, este întors spre umărul drept. Fața ovală încadrează nasul drept și subțire. Gura mică și scurtă, cu buzele semideschise, emană senzualitate (Fig. 6). Părul ondulat, adunat într-o buclă la ceafă (*krabylos*), cade în două cozi răsucite pe fiecare umăr. Faptul că zeița poartă o diademă înaltă cu cinci proeminențe (butoni), face ca acest tip de statueta să fie cunoscut în literatura de specialitate și sub numele de *Venus diademata*.

Imaginea zeiței este destul de realistă. Simetria feței și proporțiile corpului, ce-i conferă o siluetă zveltă, arată o bună cunoaștere a părților anatomice. Naturaletăea cu care se formează contrapostul și ușoara răsucire a piciorului drept contribuie la crearea unui efect de mișcare. În urma analizei stilistice putem spune că piesa vine să ne transmită toate calitățile acestei zeițe: frumusețe, sexualitate și fertilitate.

*

Pentru a defini tipul iconografic, ne vom raporta la două elemente definitorii: poziția și mișcarea. În majoritatea cazurilor de reprezentare a variantei *pudica*, există regula ca mâna dusă către pubis să fie opusă piciorului flexat, așa cum se întâlnește deja la celebra Venus de Knidos, creație a sculptorului Praxiteles⁴, care a supraviețuit prin copii ajunse până astăzi. Nu este obligatoriu ca respectivul canon să fie într-un totu respectat, așa cum se poate observa la o serie de statuete de tip *Venus pudica*, realizate în bronz, cum ar fi cea donată Bibliotecii Naționale a Franței de către arheologul, numismatul și colecționarul Honoré Théodoric d'Albert, duce de Luynes⁵, precum și cea care se păstrează în colecția Louis de Clercq⁶. Tot în respectiva categorie se înscriu

³ La statuetele care au brațele rupte, de cele mai multe ori încadrarea lor tipologică este pusă sub semnul întrebării, cf. L. Țeposu-Marinescu, *Tipuri de statuete de bronz romane din Dacia*, în *Sargetia*, XXI-XXIV, 1988-1991, p. 64.

⁴ A. Furtwängler, *Aphrodite (sub voce)*, în W. H. Roscher (Hrsg.), *Ausführliches Lexikon des Griechischen und Römischen Mythologie*, vol. I, Druck und Verlag von B. G. Teubner, Leipzig, 1884-1890, col. 416.

⁵ E. Babelon, J.-A. Blanchet, *Catalogue des bronzes antiques de la Bibliothèque Nationale*, publié sous les auspices de l'Académie des Inscriptions et belles-Lettres, Ernest Leroux, Éditeur, Paris, 1895, fig. 230.

⁶ A. de Ridder, *Collection de Clercq. Catalogue*, tome III, *Les bronzes*, publié par les soins de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres et sous la direction de Mm. De Vogüé, E. Babelon, E. Pottier, Ernest Leroux, éditeur, Paris, 1905, pl. VIII, cat. 32.

și statueta care a aparținut romancierului francez Henry de Montherlant⁷, precum și cea achiziționată în 1990 de galeria Jean-Philippe Mariaud de Serres (Paris)⁸.

În spațiul românesc, printre analogiile cele mai apropiate se situează statuetele provenind de la Drobeta (Drobeta-Turnu Severin, jud. Mehedinți), Ulpia Traiana Sarmizegetusa (Sarmizegetusa, jud. Hunedoara) și Gilău (jud. Cluj). Pentru aceasta din urmă, „simplul gest de a îndoi piciorul din genunchi, ca și cum ar vrea să-și acopere sexul, ori de a duce mâna în zona pubiană, o poate încadra în categoria generală de Venus pudica”⁹.

La Venus descoperită la Perieni, în condițiile în care zeița și-ar duce mâna dreaptă în față, statueta aflată în patrimoniul prestigioasei instituții franceze amintită mai sus ar fi una dintre cele mai apropiate analogii. În privința respectivului tip, de obicei zeitatea apare însoțită de unul dintre atribute, cum ar fi mărul sau oglinda. Nu este exclusă nici varianta ca zeița să fie însoțită de ambele elemente. Dacă ar fi să luăm în calcul această situație, atunci ea ar ține în mâna stângă oglinda în care privește, iar în mâna dreaptă mărul discordiei. Analogia cea mai apropiată de respectivul tip ar fi statueta din colecția Louis de Clercq, achiziționată la Amrith (astăzi Tartus, Siria)¹⁰.

*

Pe teritoriul României statuetele de *terracotta*¹¹ se întâlnesc în toate contextele. Faptul că deseori au fost identificate tipare¹², arată că exista și o producție locală. De asemenea, rețin atenția reprezentările în marmură (Deva¹³, Drobeta (Drobeta-Turnu Severin))¹⁴, Tibiscum (Jupa, jud. Caraș-Severin)¹⁵, Porolissum (Moigrad, jud. Sălaj)¹⁶, dar și cele din plastica minoră, așa cum sunt piesele de gliptică (geme provenind, cel mai

7 <https://www.artcurial.com/fr/lot-aphrodite-en-bronze-art-romain-vers-le-2e-siecle-3303-86> (accesat la 9 noiembrie 2022).

8 *De César à César! Importantes sculptures*, Jeudi 28 Avril 2021, Hôtel des Ventes de Monte-Carlo, cat. 5, <https://hvmc.com/de-cesar-a-cesar-importantes-sculptures/> (accesat la 20 septembrie 2022).

9 L. Țeposu-Marinescu, *Divinități și personaje mitologice din pantheonul greco-roman*, în L. Țeposu-Marinescu, C. Pop, *Statuetele de bronz din Dacia romană*, I, MNIR, 2000, p. 86-87, cat. 93, pl. 50/93; Eadem, *Statuete antropomorfe de bronz din Dacia*, editori I. Oberländer-Târnoveanu, M. Dima, CIMEC 2003, cat. 89, 92-93 (http://www.cimec.ro/Arheologie/Statuete_bronz/Statuete/Catalog/DivRomane/Feminine/venus.htm, accesat la 17 noiembrie 2022).

¹⁰ A. de Ridder, *op. cit.*, cat. 115, pl. XXV.

¹¹ C. Mușețeanu, D. Elefterescu, *Teracote de Durostorum reprezentând-o pe Venus*, în *Pontica*, XVIII, 1985, p. 185-191.

¹² S. Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei. Secolele II î. e. n. – III e. n.*, Editura Junimea, Iași, 1981, p. 208, pl. 22/8; A. Antal, *Venus Cult in Roman Dacia*, BMN XLIX, Mega Publishing House, Cluj-Napoca, 2016, cat. 249.

¹³ *Ibidem*, cat. 264.

¹⁴ *Ibidem*, cat. 98.

¹⁵ *Ibidem*, cat. 126.

¹⁶ *Ibidem*, cat. 148-149.

probabil, din Dacia romană)¹⁷ ori reprezentările stilizate de pe acele de păr (Alba-Iulia)¹⁸ și furcile de tors realizate din materii dure de origine animală, cum ar fi osul (Capidava)¹⁹. La toate acestea se adaugă și puținele reprezentări întâlnite în mozaicurile policrome, printre care putem aminti „Judecata lui Paris”²⁰ ori „Venera cu amorași”²¹, ambele de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

Cele mai multe statuete din bronz au fost descoperite în următoarele localități: nouă la Potaissa (Turda, jud. Cluj)²²; șapte la Drobeta (Drobeta-Turnu Severin)²³; șase la Ulpia Traiana Sarmizegetusa (Sarmizegetusa)²⁴. Patru statuete s-au descoperit la Porolissum (Moigrad)²⁵ și câte trei la Apulum (Alba-Iulia, jud. Alba)²⁶ și Romula (Reșca, jud. Olt)²⁷. Câte două s-au descoperit la Sucidava (Corabia, jud. Olt)²⁸; Hinova (jud. Mehedinți)²⁹; Ilișua (jud. Bistrița-Năsăud)³⁰; Tibiscum (Jupa)³¹; Micia (Vețel, jud. Hunedoara)³². Câte un singur exemplar s-a descoperit în următoarele puncte: Aiud (jud. Alba)³³, Buciumi (jud. Sălaj)³⁴, Cluj-Napoca³⁵; Gherla³⁶; Gilău (jud. Cluj)³⁷; Orlea

¹⁷ *Ibidem*, cat. 344-360.

¹⁸ *Ibidem*, cat. 56.

¹⁹ A. Rațiu, *Venus Pudica on a bone distaff from Capidava*, în *CercArh*, XXIII, 2016, p. 137-150.

²⁰ A. Antal, *op. cit.*, cat. 257.

²¹ I. Miclea, R. Florescu, *Strămoșii românilor. Vestigii milenare de cultură și artă. Daco-romanii*, I, Editura Meridiane, București, 1980, p. 33-34.

²² A. Antal, *op. cit.*, cat. 295-303; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 96, 99, 109; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 96, 99, 109.

²³ A. Antal, *op. cit.*, cat. 91-97; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 88-89, 91, 96, 98, 107-108; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 88-89, 91, 98, 107-108, 116.

²⁴ A. Antal, *op. cit.*, cat. 258-263; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 92, 118-119; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 118-119.

²⁵ A. Antal, *op. cit.*, cat. 144-147; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 113; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 113-114.

²⁶ A. Antal, *op. cit.*, cat. 1-3; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 105; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 105.

²⁷ A. Antal, *op. cit.*, cat. 178-180; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 106; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 106.

²⁸ A. Antal, *op. cit.*, cat. 82-83.

²⁹ *Ibidem*, cat. 114-115; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 106; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 95, 104.

³⁰ A. Antal, *op. cit.*, cat. 116-117; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 103, 110; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 103, 110.

³¹ A. Antal, *op. cit.*, cat. 124-125; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 100-101; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 100-101.

³² A. Antal, *op. cit.*, cat. 324-325; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 112, 120; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 112, 120.

³³ A. Antal, *op. cit.*, cat. 58.

³⁴ *Ibidem*, cat. 66; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 117; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 117.

³⁵ A. Antal, *op. cit.*, cat. 75.

³⁶ *Ibidem*, cat. 105; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 102; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 102.

³⁷ A. Antal, *op. cit.*, cat. 109; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 93; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 93.

(jud. Olt)³⁸; Dierna (Orșova, jud. Mehedinți)³⁹; Cumidava (Râșnov, jud. Brașov)⁴⁰ (Fig. 6). Alte trei statuete provin din locuri neprecizate de pe teritoriul Transilvaniei⁴¹.

Dacă ne referim strict la provincia romană Dacia, în privința bronzurilor mici figurate, din cele 19 piese cunoscute în contexte sigure, 15 provin din mediul militar⁴². Prezența lor în număr mare în interiorul forturilor romane explică faptul că prețul ridicat al unei astfel de piese nu putea fi acoperit decât de soldați⁴³.

De remarcat că în Dacia, răspândirea cultului acestei zeițăi se reflectă și în cele nouă inscripții ce prezintă o componentă publică, oficială, descoperite la Apulum, Micia, Vețel, Cluj-Napoca, Băile Herculane și Ulpia Traiana Sarmizegetusa⁴⁴.

În Dobrogea romană au fost descoperite patru statuete întregi, dintre care una la Urluia (comuna Adamclisi, Constanța)⁴⁵, iar celelalte trei pe *limes*-ul dunărean, după cum urmează: una la Noviodunum (Isaccea, jud. Tulcea)⁴⁶ și două la Halmyris (Murighiol, jud. Tulcea)⁴⁷. De asemenea, un cap provenind de la o statueta de tip Venus a fost descoperit la Tomis (Constanța)⁴⁸.

În spațiul nord-dunărean cuprins între Carpați și Nistru, o reprezentare în bronz a zeiței Venus provine de pe teritoriul actual al Republicii Moldova, fără a i se cunoaște cu exactitate locul descoperirii. Piesa se află în fosta colecție Mihail Șuțu, ajunsă în posesia Muzeului Național de Istorie a României. Se păstrează doar capul zeiței, care avea părul ondulat, prins la ceafă într-un coc, partea superioară fiind încununată cu o diademă în formă de semilună⁴⁹.

Întrucât statueta de la Perieni este de bună calitate, cel mai probabil ea este produsul unui atelier din spațiul italic, unde meșterul artizan era unul extrem de

³⁸ A. Antal, *op. cit.*, cat. 169; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 115; Eadem, *op. cit.*, 2000, cat. 115.

³⁹ A. Antal, *op. cit.*, cat. 170.

⁴⁰ *Ibidem*, cat. 175.

⁴¹ *Ibidem*, cat. 340-343; L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2000, cat. 94, 97.

⁴² A. Antal, *The Cult of Venus within the Forts from Dacia*, in AMN, 47-48, 2010-2011 (2012), I, p. 99; Eadem, *op. cit.*, 2016, p. 48.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ Eadem, *Venus Cult in the inscriptions from Dacia*, in AUVT, XVI, 2014, I, p. 37-45.

⁴⁵ M. Irimia, *Bronzuri figurate*, Constanța, 1966, p. 20-21.

⁴⁶ F. Topoleanu, *Două reprezentări ale zeiței Venus descoperite recent în nordul Dobrogei*, in Peuce, X, 1991, p. 101, fig. I/a-d; pl. II/1.a-b.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 101, fig. 2/a-d; pl. II/2.a-b; Z. Covacef, M. Zahariade, *Piese romano-bizantine descoperite la Halmyris*, in Pontica, XLII, 2009, p. 477-478, pl. I; G. Nuțu, *Venus statuette*, in M. Iacob et alii, *Catalogul expoziției „Romani în Pontul Stâng în timpul Principatului” / „The Romans in the Left Pontus during the Principate”, Exhibition Catalog*, Tulcea, 2012, cat. 276.

⁴⁸ M. Irimia, *op. cit.*, p. 21-22; L. Buzoianu, M. Bărbulescu, *Tomis. Comentariu istoric și arheologic / Tomis. Historical and Archaeological Commentary*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2012, p. 65, fig. 13.

⁴⁹ C. Mușețeanu, *Bronzuri romane din colecția Mihai Sutz*, in MN, VII, 1983, p. 83, pl. I/b.

priceput, poate chiar un sculptor, deși nu este exclusă realizarea sa și în alte regiuni ale Imperiului (Gallia, Thracia).

Datorită materialului din care au fost realizate, statuetele de bronz au avut o perioadă lungă de utilizare, fiind răspândite pe un vast areal.

Cultul zeiței Venus a fost promovat în special de familia imperială, în timpul dinastiei Iulio-Claudiană, dar și în cea a Flaviilor⁵⁰. Atunci când Venus este figurată purtând o coafură imperială, din care nu lipsesc diadema înaltă și șuvițele de păr răsucite ce cad pe umeri – caracteristici specifice iconografiei orientale – s-a lansat ideea existenței unui sincretism al zeiței romane cu Isis sau Astarte⁵¹. În cele mai multe cazuri, acest tip de coafură, precum și prezența diademei fac trimitere la moda patricienelor romane, în special a membrilor din familia imperială a Antoninilor⁵². Plecând de la acest ultim detaliu, putem data piesa în secolul al II-lea p. Chr. – începutul secolului al III-lea p. Chr.

Pentru arealul dacic și moesic, cercetătorul Silviu Sanie remarca faptul că „numărul deosebit de mare al statuetelor cu imaginea Venerei a fost uneori explicat prin posibilitatea ca zeița să fi fost în secolele II-III e. n., în unele zone ale imperiului, o divinitate locală *in interpretatio romana*. Ipoteza nu poate fi infirmată, dar e dificil de dovedit, căci mulțimea reprezentărilor este justificată de numeroasele ei atribute, multiplicare și ele de sincretismul dominant în religia acelei perioade”⁵³.

Descoperirea acestei piese la o mare depărtare de frontiera romană, în *Barbaricum*, nu are un caracter întâmplător. Existența la Perieni a unei posibile așezări aparținând dacilor liberi poate fi pusă în legătură cu tradiționalele rute de comunicare existente de-a lungul a două importante cursuri de apă: Prut și Jijia. Prezența a numeroase importuri romane în acest areal, constând din amfore (depozitele de la Holboca⁵⁴ și Tătărași⁵⁵), ceramică de masă, monede⁵⁶, piese de port și podoabă, ne arată o dinamică comercială ce a cunoscut o dezvoltare în a doua jumătate a secolului II p. Chr. și prima jumătate a secolului III p. Chr., întreruptă de răcirea relațiilor dintre populația din spațiul est-carpatic și Imperiul Roman. De asemenea, nu este exclusă nici

⁵⁰ E. R. Varner, *Domitia Longina and the Politics of Portraiture*, în *AJA*, 99, 1995, 2, p. 200, fig. 9, 11; a se vedea și nota 80.

⁵¹ A. Antal, *op. cit.*, 2016, p. 57.

⁵² E. Bartman, *Hair and the Artifice of Roman Female Adornment*, în *AJA*, 105, 2001, 1, p. 22; E. D’Ambra, *Is Beauty Divine? A Reassessment of the Portraiture of Sabina*, în *Memoirs of the American Academy in Rome*, 65, 2020, p. 155-156, fig. 18-19.

⁵³ S. Sanie, *op. cit.*, p. 209.

⁵⁴ Ș. Sanie, *Două mici depozite de amfore romane descoperite în Moldova*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 345-350.

⁵⁵ Eadem, *Însemnări arheologice*, în *IN*, I, 1995, p. 58-62.

⁵⁶ De remarcat că pe teritoriul comunei au fost semnalate două monede imperiale romane, emisiuni Hadrian și Crispina, soția împăratului Commodus (176-192), cf. V. Chirica, M. Tanasachi, *Repertoriul arheologic al județului Iași*, vol. II, Iași, 1985, p. 33.

ipoteza ca acest obiect extrem de rafinat să fi ajuns aici ca pradă de război, în urma vreunei incursiuni a dacilor și a aliaților acestora la sud de Dunăre.

Am putea spune că anul 2021 a fost unul al zeiței Venus. În Anglia, la Gloucestershire, a fost descoperită o statueta reprezentând-o pe zeița Venus. Figura are o înălțime de aproape 17 cm. Descoperitorul, arheologul Andrew Armstrong, declara că piese ca acestea au fost realizate în centrul Franței și în regiunea germană Renania și Moselle în secolele I și II p. Chr. Cel mai probabil trebuie să fi fost folosită pentru un larariu sau un altar mic de casă⁵⁷.

Probabil că ulterioarele cercetări de teren din zona comunei Probotă vor putea completa cu noi informații descoperirea noastră. Datorită rarității acestui tip de statueta în regiunea noastră, dar mai ales ținând cont de multitudinea criteriilor estetice pe care le îndeplinește, propunem ca ea să fie introdusă în circuitul științific și de popularizare sub numele de „Venus de Perieni”.

Și, pentru că Venus (Afrodita) era obișnuită cu concursurile de frumusețe, dacă ar fi să facem o clasificare a reprezentărilor zeiței în arta statuară minoră, statueta de la Perieni ar lua cu ușurință un binemeritat loc pe podium.

ROMAN DISCOVERIES IN THE PRUT VALLEY:
A BRONZE REPRESENTATION OF THE GODDESS VENUS

(Abstract)

In the spring of 2021, in the hearth of Perieni village (Probotă commune, Iași county), while he was in his grandparents' garden, a child made a sensational discovery with a strong resonance in the Romanian scientific community: an extremely rare statuette on these lands that represent Venus (Aphrodite), the goddess of love in Greco-Roman mythology.

The piece is made of bronze, being fully cast and preserves, on its surface, a beautiful green patina.

The goddess is rendered naked, standing. She has an elongated body, with delicate features, and is shown leaning on her left leg, a position known in sculpture as contraposto. Although the right arm is missing, the curved line of the shoulder may suggest that she could have covered her pubic area with her hand, a gesture that could place her in the category of Venus pudica-type statuettes.

The oval face frames the straight and thin nose. The small and short mouth, with half-open lips, exudes sensuality. The wavy hair, gathered in a loop behind her head (krobylos), falls in two twisted tails on each shoulder. The fact that the goddess wears a tall diadem with

⁵⁷ <https://www.bbc.com/news/uk-england-gloucestershire-58736866> (accesat la 17 noiembrie 2022).

five protrusions (buttons) makes this type of statuette also known in specialized literature as Venus diademata. Another hypothesis would be that if the goddess brought both hands to her face, then there is the assumption that she would be accompanied by one of her main attributes, such as an apple or a mirror. The option that the goddess is accompanied by both elements is also not excluded. If we were to consider this situation, then she would hold in her left hand the mirror, in which she looks, and in her right hand the apple of discord.

Following the stylistic analysis, we can say that the piece manages to convey to us all the qualities of this goddess: beauty, sexuality and fertility. The piece is dated to the 2nd century BC – the beginning of the 3rd century BC.

The discovery of this piece at a great distance from the Roman border, in Barbaricum, is not accidental. The existence at Perieni of a possible settlement belonging to the free Dacians can be linked to the traditional existing communication routes along two important watercourses: Prut and Jijia. The presence of numerous Roman imports in this area, consisting of amphorae (deposits of Holboca and Tătărași), tableware ceramics, coins, pieces of clothing and jewelry, shows us a commercial dynamic that experienced development in the second half of the 2nd century BC and the first half of the 3rd century BC, interrupted by the cooling of relations between the population of the Eastern Carpathian area and the Roman Empire. Also, the hypothesis that this extremely refined object arrived here as spoils of war, following an incursion of the Dacians and their allies south of the Danube, is not excluded.

LIST OF ILLUSTRATIONS:

- Fig. 1. Map with the place of discovery (map support: Google Earth).
- Fig. 2. Venus of Perieni (front view and back view).
- Fig. 3. Venus of Perieni (right profile view and left profile view).
- Fig. 4. Venus of Perieni (half-right profile view and half-left profile view).
- Fig. 5. Venus of Perieni. Photo with a controlled light source, with the aim of highlighting the details of the face (without scale).
- Fig. 6. Distribution of bronze statuettes on the territory of Romania. Map support Google Earth (*apud* L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 88-89; 91-96; 98-110; A. Antal, *op. cit.*, 2016, cat. 75, 83; Z. Covacef, M. Zahariade, *op. cit.*, pl. I; G. Nuțu, *op. cit.*, cat. 276; F. Topoleanu, *op. cit.*, pl. I/1.a).

Fig. 1. Harta cu locul descoperirii (map support: Google Earth)

Fig. 2. Venus de Perieni (văzută frontal și dorsal)

Fig. 3. Venus de Perieni (văzută din profil dreapta și profil stânga)

Fig. 4. Venus de Perieni (văzută semiprofil dreapta și semiprofil stânga)

Fig. 5. Venus de Perieni. Fotografie cu o sursă de lumină razantă, cu scopul de a pune în evidență detaliile feței (fără scară)

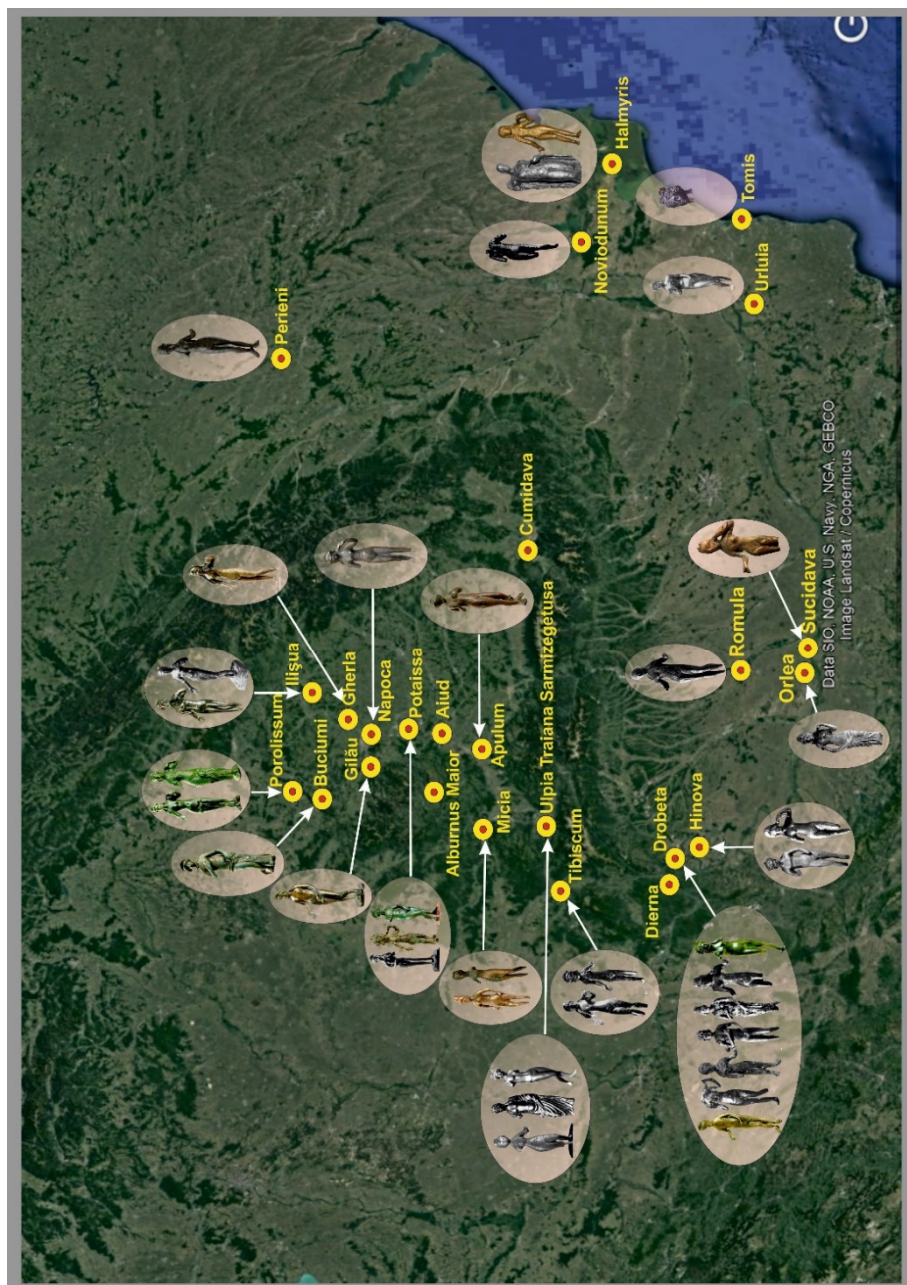

Fig. 6. Distribuția statuțelor de bronz pe teritoriul României. Suport cartografic Google Earth (apud L. Țeposu-Marinescu, *op. cit.*, 2003, cat. 88-89; 91-96; 98-110; A. Antal, *op. cit.*, 2016, cat. 75, 83; Z. Covacef, M. Zahariade, *op. cit.*, pl. I; G. Nuțu, *op. cit.*, cat. 276; F. Topoleanu, *op. cit.*, pl. I/1.a)